

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง “การสืบทอดทักษะการบรรเลงจะเข้ของครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล เพื่อใช้พัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้ขั้นต้น โดยศึกษาการผูกสำนวนกลอนจะเข้ เม็ดพราภัยที่ปรากฏ และการวิเคราะห์สังคีตลักษณ์เพลงไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ บันทึกโน้ต ค้นคว้างานวิจัย บทความ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการสังคีตลักษณ์วิเคราะห์เพลงไทยใช้แนวคิดของพิชิต ชัยเสรี

ผลการวิจัยพบว่า เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล มีการผูกสำนวนกลอนจะเข้อย่างเป็นระเบียบ และมีความสัมพันธ์กับทำนองหลัก อีกทั้งยังปรากฏเม็ดพราภัย ดังนี้ 1. การรว 2. การสับดเสียงเดียว 3. การสับดกล้ำเสียง และสังคีตลักษณ์เพลงไทยที่ปรากฏ ดังนี้ 1. แบบแผนท่วงทำนองของบทเพลง ก/ จ/ ค/ ท่อน 1 และ 2 เมื่อจบท่อนเสียงใด กลับต้นจะเท่ายินเสียงเสียงนั้น 2. จังหวะฉิ่งอัตราจังหวะ สามชั้น และจังหวะหน้าทับปรบไก่ สามชั้น 3. ทางเสียงที่ปรากฏ ท่อน 1 ทางเพียงออนบน ท่อน 2 และ 3 ทางขวา อีกทั้งยังปรากฏการผูกสำนวนกลอนตามแนวทางของครูระดี วิเศษสุการ ภายในบทเพลง

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะ/ การบรรเลงจะเข้/ จระเข้หางยาว/ ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล

Abstract

This article is a part of the research named “Jakhe Performance Skill Transmission by Kru Chidpong Songsermvorakul.” The aim was to improve the practical skill in preliminary stage of Jakhe playing by going through the Jorakhe Hang-Yao Sam Chan, which was performed under Kru Chidpong Songsermvorakul’s performing style. The harmoniously designed melody of Jakhe, the distinctive embellishment and Thai Musical form analysis were in focus. This qualitative research integrated all data from participant observation, interview, musical notes, related researches, journal papers, text books, documents and the concept of Thai musical forms by Pichit Chaisaree.

This research revealed the harmoniously designed melody of the Jorakhe Hang-Yao Sam Chan, which was performed under Kru Chidpong Songsermvorakul’s performing style, had been well-regulated and conformed with the main melody. The embellishments was disclosed as 1) Trill (Rua). 2) One-pitch triple. 3) Two-pitch triple. Thai musical form analysis was exposed that 1) The melodic forms were A/ B/ C/. The still-stand melodic repetition from the ending note in part 1 and 2. 2) Cymbal Rhythmic Pattern for the Third Variation, Ching Sam-Chan; and Drum Rhythmic Pattern for the Third Variation, Na-Tap-Prob-Kai-Sam-Chan. 3) Music Scale: Part 1 - Thaang Pieng Or Bon; Part 2 and 3 -Thaang Java. Furthermore, the harmoniously designed melody according to the musical movement by Kru Ratee Wisetsurakarn is also being found.

Keywords: Skill Improvement/ Jakhe’s Musical Playing/ Jorakhe-Hang-Yao/ Chidpong Songsermvorakul

* นักวิชาการอิสระ, seaacssku@hotmail.co.th.

* Independent scholar, seaacssku@hotmail.co.th.

Received: 25/10/2018 Revised: 3/1/2019 Accepted: 14/1/2019

บทนำ

ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยฝีมือ ย่อมมีความสมบูรณ์ในการบรรเลงอย่างดีเยี่ยม ทั้งเรื่องของคุณภาพเสียงความปลั่งจำเพาะเฉพาะของเครื่องดนตรี ความกระฉ่างชัดเจนในการบรรเลงและการใช้เมื่อดพราย รวมถึงสมีเสียงสั้นยาว หนักเบา ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่มีพื้นฐานที่ดีทั้งสิ้น ดังที่พิชิต ชัยเสรี กล่าวถึงเจริญใจ สุนทรวาทิน “เราต้องใช้ฝีมือในการบรรเลงเครื่องแต่ละเครื่องและเรียกความปลั่งจำเพาะออกมาให้ได้ เสียงทุกเสียงต้องประณีต ชนิดที่เรียกว่า ‘รู้สึกทุกกระดิก’ คำนี้อาจารย์จะพูดอยู่เสมอ”¹ การสร้างพื้นฐานที่ดีของผู้บรรเลงถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ที่ครูผู้สอนต้องตระหนักและให้ความสำคัญเอาไว้ เพื่อให้เป้าหมายของการเป็นนักดนตรีที่ถือพร้อมด้วยฝีมือ

ในอดีตการฝึกดนตรีไทยในกลุ่มเครื่องสายไทย ครูโบราณจารย์ได้ใช้เพลงดับต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น ประกอบด้วย 1) ต้นเพลงฉิ่ง 2) จะเข้หางยาว 3) ดวงพระธาตุ 4) นกขมิ้น เป็นเพลงสำหรับฝึกทักษะพื้นฐาน เมื่อผ่านการประเมินโดยการติดตามผล (follow up) จากครูผู้สอน ผู้สอนจึงฝึกฝนด้วยบทเพลงต่าง ๆ ในระดับที่สูงขึ้นไป

ครูสังวาลย์ กุลวลัก เป็นครูท่านแรกของครูระติ วิเศษสุรการ และเป็นครูที่สอนเพลงพื้นฐานให้กับครูระติ วิเศษสุรการ เช่น เพลงต้นเพลงฉิ่ง สามชั้น เพลงจะเข้หางยาว สามชั้น อันถึงเป็นบทเพลงที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับพื้นฐานที่ดี ช่วยให้มีพัฒนาการตามหลักสูตรของผู้ที่จะฝึกหัดเครื่องสายไทยแต่โบราณ²

เสน่ห์ของเสียงจะเข้ ถือเป็นความงามในสุนทรียะ ซึ่งลักษณะเฉพาะของเสียงจะเข้ทั้งสายเอก สายทุ้ม และสายลวด มีความไพเราะที่ต่างกัน การฝึกทักษะการบรรเลงจะเข้ย่อมเป็นไปตามลำดับขั้น โดยการดีดสายเปล่าเพื่อเรียกความปลั่งจำเพาะของเสียงแต่ละสายออกมา ฝึกการปิดไม้ ออกและไม้เข้าให้ได้คุณภาพเสียงที่ดังเสมอกัน และได้ความถี่สม่ำเสมอ ไม่โยก “จำได้เลยตอนเด็ก ๆ ผมเรียนจะเข้กับครูทองดีที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ครูให้ดีดสายเปล่าก่อนเลย ให้ดีด แดง-หน้า-แดง-ไทย ดีดสายเปล่าไม้ดีดเข้าอย่างเดียว ด ช ด ค ดีดอยู่นานมาก คือใครเรียนเอกจะเข้ทุกคนต้องผ่านขั้นตอนนี้หมด”³

ในฝึกทักษะการบรรเลงจะเข้ ผู้วิจัยได้เชิญครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล เป็นอาจารย์พิเศษเพื่อทำการสอนในรายวิชาเครื่องดีดไทย โดยครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ได้ฝากสำนวนกลอนเพลงจะเข้หางยาว สามชั้น ขึ้นเป็นทางของตนเอง เพื่อใช้ในการฝึกทักษะการบรรเลงจะเข้ นักศึกษา และลูกศิษย์ที่มาเรียนที่บ้านของครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล “เพลงแรกที่ต่อเลย ผมก็จะต่อเพลงจะเข้หางยาว สามชั้น ฝึกการเดินนิ้ว การปิดไม้ดีด แล้วก็ต่อเพลงสองชั้นง่าย ๆ ที่ไม่มีสลับ แล้วก็ให้เขาฝึกกรอไปด้วย อย่างเพลงลาวครวญ ต่อไปสัก 2-3 เพลง”⁴

การฝึกทักษะการบรรเลงจะเข้ ครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล เริ่มฝึกตั้งแต่การพันไม้ดีดจะเข้ ทำนั้ง การวางมือข้างซ้ายสำหรับกดนม และวางมือขวาสำหรับการปิดไม้ดีด จนกระทั่งผู้บรรเลงเกิดความพร้อมในทักษะ และพร้อมที่จะฝึกฝนในขั้นต่อไปตามลำดับ ทั้งนี้ครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ได้คัดสรร เพลงประเภทต่าง ๆ และจัดเป็นกลุ่มเพลงทั้งหมด 4 ลำดับ เพื่อใช้ในการฝึกทักษะและพัฒนาการบรรเลงจะเข้

ลำดับขั้น	กลุ่มเพลงที่ใช้ฝึกทักษะและพัฒนาการบรรเลงจะเข้
1.	เพลงจะเข้หางยาว สามชั้น เพลงแป๊ะ สาม โหมโรงโอยเรศ
2.	เพลงนางครวญ เถา เพลงสุดสงวน เถา เพลงราตรีประดับดาว เถา เพลงเขมรไทยโยค เพลงโหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง ดับวิว่าห์พระสมุทร
3.	เพลงทยอยนอก เพลงทยอยใน เพลงทยอยเขมร เพลงเขมรราชบุรี เพลงไอ้ลาว เพลงเชิดจีน เพลงแขกลพบุรี เพลงทยอยญวน เพลงแขกโอด
4.	เพลงกราวใน เพลงแขกมอญ สามชั้น เพลงจีนขิมใหญ่ สองชั้น เพลงลาวแพน เพลงสุดสงวน สามชั้น เพลงสุรินทราหู สามชั้น เพลงมุล่งชั้นเดียว

1. พิชิต ชัยเสรี, “เสียงปลั่งจำเพาะ,” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร, 9 มกราคม 2562.

2. เหมราช เหมหงษา, “วิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้: การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์” (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 196.

3. ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน, “การดีดสายเปล่า,” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร, 12 มีนาคม 2559.

4. ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, “เพลงแรกที่ใช้ฝึกทักษะการบรรเลงจะเข้,” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร, 10 สิงหาคม 2559.

ทั้งนี้ ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในพื้นฐานการบรรเลงจะเข้ และเห็นคุณประโยชน์ภายในบทเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ซึ่งถือเป็นบทเพลงที่สำคัญที่นักจะเข้พึงมี กล่าวคือ เป็นบทเพลงที่ใช้ในการฝึกทักษะและพัฒนาการบรรเลงจะเข้ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น

ขั้นแรกในการฝึกไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือไหนก็ตาม เราต้องเรียกเสียงความเปล่งปลั่งจำเพาะ เพราะฉะนั้นเราต้องทำอะไรที่จะให้เด็กเรียกเสียงนั้น ๆ ออกมาได้ อย่างระนาดเอกจะต้องตีเท่าไร ไม่ดังไม่ค้อย จะเข้จะต้องดีดยังไงให้พอดี สิ่งเหล่านี้ครูจะต้องสอน โดยอาจจะเริ่มจากการไล่ทีละเสียง 1 - ค ร ม 1 - ร ม ฟ 1 ไล่ขึ้นไล่ลงไปเรื่อย ๆ หรือเราอาจจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นทีละเสียงเรื่อย ๆ 1 ค ร ม ฟ 1 ม ร ม ฟ 1 ม ร ช ฟ 1 ม ร ม ฟ 1 คือเน้นเสียงที่เปล่งปลั่ง เราต้องฝึกเด็กให้เข้าใจ หรือเราอาจจะผูกเพลงขึ้นมาใช้สำหรับการฝึกก็ได้ ฝึกให้นัวมันคล่อง ดีดให้ชัด

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ได้ใช้วิธีการฝึกฝนทักษะการบรรเลงอย่างโบราณ กล่าวคือ เป็นการฝึกทักษะการบรรเลงแบบตัวต่อตัว (Face to Face) โดยครูปฏิบัติเป็นต้นแบบ แล้วให้ผู้ฝึกทักษะสังเกตและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (Imitation) หากผู้ฝึกบรรเลงไม่ถูกวิธี ครูผู้สอนจะบอกกล่าวเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง และฝึกปฏิบัติในแบบฝึกนั้น ๆ ให้เกิดความชำนาญต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นทางออกที่สำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาการฝึกทักษะพัฒนาการบรรเลงจะเข้เพื่อให้ได้คุณภาพเสียงและถูกวิธีการบรรเลงจะเข้อย่างขนบ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ผลของการศึกษาจะสามารถนำไปใช้พัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเกิดความเข้าใจในวิธีการผูกสำนวนกลอนเป็นทางจะเข้ และระเบียบวิธีการบรรเลง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ฝึกทักษะการบรรเลงจะเข้เกิดการเรียนรู้ “รู้รับ ปรับใช้ และประสานประโยชน์” สำหรับการฝึกทักษะและพัฒนาการบรรเลงจะเข้ในขั้นต่อไป

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาการผูกสำนวนกลอนในเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล
2. ศึกษาเม็ดพรายที่ปรากฏในเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล
3. ศึกษาสังคีตลักษณ์วิเคราะห์ในเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ตามแนวคิดการวิจัยของศาสตราจารย์ ดร.สุภากร จันทวานิช⁵ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลการวิจัย ดังนี้ 1) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม 2) การสัมภาษณ์ 3) บันทึกโน้ต 4) ค้นคว้างานวิจัย บทความ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการสังคีตลักษณ์วิเคราะห์เพลงไทยตามแนวคิดของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี⁶ ในส่วนของเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ได้ผูกสำนวนกลอนให้เป็นทางจะเข้เพื่อใช้พัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้ขึ้นต้น โดยใช้หลักในการแปรทำนองตามทฤษฎีดุริยางคศาสตร์ไทยและประสบการณ์ตรงทางดนตรี

เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมและเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครบทุกประเด็น จึงจัดหมวดหมู่ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อทำการวิเคราะห์เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น โดยการสังคีตลักษณ์วิเคราะห์ในส่วนต่าง ๆ ดังนี้ 1. แบบแผนท่วงทำนอง 2. จังหวะฉิ่งและจังหวะหน้าทับ 3. ทางเสียง ตลอดจนเม็ดพรายที่ปรากฏ และสังเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของกระบวนการวิจัย และสรุปผลการวิจัยจากการที่ได้ศึกษา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้ กรณีศึกษาเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล เพื่อใช้พัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้ขึ้นต้น โดยศึกษาการผูกสำนวนกลอนจะเข้ เม็ดพรายที่ปรากฏ และการสังคีตลักษณ์วิเคราะห์เพลงไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะทางดุริยางคศิลป์ไทย ดังนี้

5. พิชิต ชัยเสรี, “การเรียกเสียงปลั่งจำเพาะ,” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร, 1 กรกฎาคม 2559.

6. สุภากร จันทวานิช, วิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 44-67.

7. พิชิต ชัยเสรี, สังคีตลักษณ์วิเคราะห์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 20-41.

เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยและเกณฑ์การประเมิน พุทธศักราช 2544 สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย อธิบายความหมาย การสับัด ไว้ดังนี้ “ดัดสับัดเสียง คือ การดัด “เข้า-ออก-เข้า” และเพิ่มความเร็วจากการดัดเก็บปกติสองเสียงเป็นสามเสียง ในช่วงจังหวะเดียวกัน มีทั้งดัดสับัดเสียงเดียว ดัดสับัดสองเสียง และดัดสับัดสามเสียง”⁸

1. การดัดสับัดเสียงเดียว คือ การดัดเข้า-ออก-เข้าเสียงใดเสียงหนึ่ง (เสียงเดียวสามไม้ดัด) เช่น

ดดด รรร มมม ฟฟฟ

2. การดัดสับัดสองเสียง คือ การดัดเข้า-ออก-เข้าที่สองเสียง (สองเสียงสามไม้ดัด) เช่น

ลลล ชชช มชช รรร

(บางสำนักอาจเรียกการสับัดสองเสียงว่า “การสับัดกล้ำเสียง”)

3. การดัดสับัดสามเสียง คือ การดัดเข้า-ออก-เข้าที่สามเสียง (สามเสียงสามไม้ดัด) เช่น

ทลช ลชม ชมร มรด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการสับัดสามเสียงออกเป็น 2 ลักษณะ โดยการแบ่งตามลักษณะการเคลื่อนที่ของเสียงในแนววิถีสั้นและลง

- 3.1 การสับัดขึ้นสามเสียง เช่น

ดรม รมฟ มฟช ฟชล

- 3.2 การสับัดลงสามเสียง เช่น

ลชฟ ชฟม ฟมร มรด

4. การดัดรว คือ การดัดโดยใช้ไม้ดัด ดัดเข้า-ออกสลับกันถี่ ๆ จบด้วยการดัดไม้เข้าโดยแต่ละเสียงต้องดั่งเสมอกันบุญธรรม ตราโมท ได้อธิบายว่าด้วยเรื่องศัพท์สังคิต “เท่าและทาง” ในหนังสือคำบรรยายดุริยางคศาสตร์ไทย ไว้ดังนี้⁹

5. เท่า คือ ทำนองเพลงตอนหนึ่ง ซึ่งไม่มีใจความอย่างไร มีความประสงค์อยู่เพียงว่า ทำนองตอนนั้นจะยืนอยู่ ณ เสียงใดเสียงหนึ่งแต่เสียงเดียว

6. ทาง คำนี้มีความหมายได้เป็น 3 ประการคือ

6.1 หมายถึง วิธีดำเนินของทำนองเพลง เช่น ทางเดียวและทางหมู่ หรือเช่น เพลงนี้เป็นทางของครู ก. ครู ข. อะไรเหล่านี้ เป็นต้น

6.2 หมายถึง วิธีดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีเฉพาะ อย่าง เช่น ทางระนาดและทางซอ เป็นต้น

6.3 ทางเสียง หมายถึงระดับของเขตบันไดเสียง (Key) เช่น ทางเพียงอล่าง เพียงอบบน ทางนอก ทางใน ทางกลาง ทางกลางแหบ และทางขวา

ข้าคม พรประสิทธิ์ ได้กล่าวถึงสำนวน “กลอนฟาด” ในสูจิบัตรงานส่งเสริมดนตรีไทยภาคใต้ ครั้งที่ 16 ไว้ดังนี้ “โดยปกติของนักดนตรี โดยทั่วไปการผูกกลอนในลักษณะที่เรียกว่า ‘กลอนฟาด’ ถือเป็นกลอนที่ไม่เหมาะสมที่จะมาดำเนินทำนอง หากพบลักษณะเช่นนั้นต้องยกเว้น และหาทางใหม่เพื่อดำเนินทำนอง”¹⁰

8. สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา, เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยและเกณฑ์การประเมิน (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2544), 329.

9. บุญธรรม ตราโมท, คำบรรยายดุริยางคศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2545), 45, 94.

10. ข้าคม พรประสิทธิ์, “การผูกสำนวนกลอนเพลงของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายไทย,” ใน สูจิบัตร งานส่งเสริมดนตรีไทยภาคใต้ ครั้งที่ 16 มหาวิทยาลัยทักษิณ (สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546), 19.

1. การผูกสำนวนกลอนในแบบฝึกเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ได้ใช้แนวคิดในการผูกสำนวนกลอนโดยยึดทำนองหลักเป็นสำคัญ กล่าวคือ ยึดลูกตกของทำนองหลักในห้องคู่หรือห้องที่ 4 และ 8 เป็นสำคัญ อีกทั้งยังผูกสำนวนกลอนให้มีความสัมพันธ์กับทำนองหลักในการเคลื่อนที่ของเสียงในแนววิถีต่าง ๆ ลักษณะของสำนวนกลอนที่ปรากฏในเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น มีลักษณะการเคลื่อนที่ของสำนวนกลอนจะเข้าเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ดังนี้ 1) การไล่เสียงขึ้น (แนววิถีขึ้น) 2) การไล่เสียงลง (แนววิถีลง) 3) การไล่เสียงคงที่ (แนววิถีคงที่)

1. การไล่เสียงขึ้น (แนววิถีขึ้น)

ทำนองหลัก	- - ฟ ซ ล	- ด - ร	- ด - ร	ร ร - ด
ทางจะเข้	ด ม ซ ล	ซ ล ด ร	ม ร ด ล	ด ม ร ด

2. การไล่เสียงลง (แนววิถีลง)

ทำนองหลัก	- ม - ซ	- ม - ร	ร ร - ด	ด ด - ล
ทางจะเข้	ซ ล ซ ม	ล ซ ม ร	ซ ม ร ด	ม ร ด ล

3. การไล่เสียงคงที่ (แนววิถีคงที่)

ทำนองหลัก	- - - ล	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด
ทางจะเข้	ซ ล ท ด	ท ล ท ด	ท ล ร ด	ท ล ท ด

จากลักษณะของสำนวนกลอนทางจะเข้ที่ปรากฏในบทเพลง พบว่า การผูกสำนวนกลอนของครูชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล นั้นไม่ปรากฏสำนวนกลอนฟาดแต่อย่างใด หากแต่ครูชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ผูกสำนวนกลอนขึ้นมาใหม่เพื่อให้ผู้บรรเลงได้ใช้ขีดจำกัดของสายเอกและสายทุ้มจะเข้ได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังพบสำนวนกลอนภายในวรรคที่มีสัมผัสระหว่างวรรค (สำนวนท้าว-รับ) และพบสำนวนกลอนตามแนวทางของครูระวี วิเศษสุการ คือ

1. การผูกสำนวนกลอนโดยใช้สายเอกและสายทุ้มร่วมกัน

ทำนองหลัก	- ล ซ ม	ซ ม ร ด	ด ด - ร	ร ร - ม
ทางจะเข้	ซ ล ซ ม	ม ซ ม ร	ซ ล ท ด	ท ด ร ม

จะเห็นได้ว่า การผูกสำนวนกลอนในห้องที่ 1, 2 มีการเคลื่อนที่ของเสียงในแนววิถีลงตรงตามทำนองหลัก และเป็นการบรรเลงโดยใช้สายเอก ซึ่งเสียงในพยางค์ที่ 4 เสียงสุดท้ายคือเสียงโด (ด) (สายเปล่า) จากนั้นการผูกสำนวนกลอนในห้องที่ 3, 4 จึงมีการเปลี่ยนสายจากสายเอกไล่เสียงลงมาที่สายทุ้มแล้วจึงกลับขึ้นไปที่สายเอกที่เสียงมี (ม) อีกครั้ง

2. รูปแบบของการผูกสำนวนกลอนอย่างมีสัมผัสระหว่างวรรค (สำนวนท้าว-รับ)

ทำนองหลัก	- ซ ฟ ร	ฟ ร ด ล	- ซ - ล	ร ด - ร	- ร - ล	ร ด - ร	- ซ - ฟ	ฟ ฟ - ซ
ทางจะเข้	ฟ ซ ฟ ร	ฟ ร ด ล	ด ซ ล ด	ซ ล ด ร	ฟ ซ ฟ ร	ฟ ร ด ล	ซ ล ด ร	ด ท ล ซ

สำนวนกลอนในห้องที่ 1, 2 ของวรรคหน้า และห้องที่ 5, 6 ของวรรคหลัง มีการสัมผัสของทำนองที่ซ้ำกัน อีกทั้งยังพบว่า มีการสัมผัสในเรื่องของการใช้ระดับเสียงในสายทุ้มในห้องที่ 3, 4 วรรคหน้า และห้องที่ 7, 8 วรรคหลัง

3. การผูกสำนวนกลอนตามแนวทางของครูระตี วิเศษสุรการ

ทำนองหลัก	- ร - ด	ด ด - ร	ร ร - ฟ	ฟ ฟ - ช	- ล - ด	- ล - ช	ช ช - ฟ	ฟ ฟ - ร
ทางจะเข้	ฟ ด (ด) ด	ฟ ร (ร) ร	ช ฟ ร ฟ	ด ร ฟ ช	ฟ ช ล ท	ด ท ล ช	ล ช (ด) ฟ	ล ช ฟ ร

แนวคิดในการผูกสำนวนกลอนในวรรคท้าย พบว่า มีการสะบัดเสียงเดียวที่เสียงโด (ด) ในห้องที่ 1 และเสียงเร (ร) ในห้องที่ 2 จากนั้นในห้องที่ 3, 4 จึงบรรเลงเก็บเต็มพยางค์ จากสำนวนกลอนในวรรคท้าย จะเห็นได้ว่าสำนวนกลอนที่ผูกขึ้นเป็นสำนวนกลอนที่มีมาแต่โบราณ โดยการนำทำนองมาจัดเรียงไว้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังพบการผูกสำนวนกลอนในลักษณะอื่น ๆ เช่น

สำนวนที่ 1

ทางจะเข้	ฟ ด (ด) ด	ฟ ร (ร) ร	ช ฟ (ฟ) ฟ	ล ช (ช) ช
----------	-----------	-----------	-----------	-----------

สำนวนที่ 2

ทางจะเข้	ฟ ด (ด) ด	ช ล ด ร	ช ฟ (ฟ) ฟ	ด ร ฟ ช
----------	-----------	---------	-----------	---------

สำนวนที่ 3

ทางจะเข้	ฟ ด ร ด	ช ล ด ร	ช ฟ ร ฟ	ด ร ฟ ช
----------	---------	---------	---------	---------

จากตัวอย่างการผูกสำนวนกลอนทั้ง 3 สำนวน พบว่าเป็นสำนวนกลอนที่นิยมใช้ในการบรรเลงจะเข้ อีกทั้งยังเป็นสำนวนที่เอื้อต่อเครื่องดนตรีอื่น ๆ อีกด้วย ความแตกต่างของสำนวนกลอนทั้ง 3 นั้น ต่างกันที่การนำทำนองมาร้อยเรียงให้เป็นระเบียบแตกต่างกันออกไป ซึ่งจะพบว่าการผูกสำนวนกลอนในวรรคท้ายของครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล มีลักษณะเฉพาะแสดงอัตลักษณ์เข้าแบบ (Stock Character) ในการร้อยเรียงทำนองของครูระตี วิเศษสุรการ ไว้อย่างชัดเจน และใช้ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดภายในสำนัก

และในวรรครับ พบว่า มีการผูกสำนวนกลอนแบบไล่เรียงเสียงขึ้นในห้องที่ 5 และไล่เสียงลงในห้องที่ 6 จากนั้นในห้องที่ 7 มีบรรเลงซ้ำเสียงที่เสียงลา (ล) และเสียงซอล (ซ) แล้วจึงเคลื่อนที่ของเสียงขึ้นไปหาเสียงโดสูง (ด) แล้วเคลื่อนที่ลงมาเป็นคู่ 4 ที่เสียงฟา (ฟ) และในห้องที่ 8 พบการบรรเลงไล่เสียงลงมาที่ละเสียงโดยข้ามเสียงนอกบันไดเสียง คือเสียงมี (ม) ตามลำดับ

2. เม็ดพยางค์ที่ปรากฏในแบบฝึกเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ได้ใช้เม็ดพยางค์ต่าง ๆ ดังนี้ 1) การดีดรัว 2) การสะบัดเสียงเดียว 3) การสะบัดสองเสียง (การสะบัดกล้ำเสียง)

การรัว นั้นปรากฏอยู่ในทำนองเท่าเสียงฟา (ฟ) ซึ่งโดยปกติแล้วทำนองเท่านี้จะอยู่ในส่วนหัวเพลงสำหรับใช้บรรเลงในเที่ยวกลับในกรณีทางของครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ใช้ทำนองเท่าเสียงฟา (ฟ) นี้เป็นทำนองในการทอดลงจบ

ทำนองหลัก	- - - ร	- ฟ ฟ ฟ	- - - ช	- ฟ ฟ ฟ	- - ทุ (ด) ร	- ฟ - ช	- ฟ - ช	ช ช - ฟ
ทางจะเข้	ด ร ม ฟ	ม ร ม ฟ	ม ร ช ฟ	ม ร ม ฟ	ช ล ด (ร)	- ฟ - ช	ล ช ฟ (ร)	- ด - ฟ

การสะบัดเสียงเดียว

ทำนองหลัก	- ล - ร	ช ช - ม	ล ล - ด	ด ด - ร
ทางจะเข้	ด ช (ช) ช	ด ล (ล) ล	ร ด ล ด	ช ล ด ร

พยางค์ที่ 4 ของห้องที่ 1, 2 พบการสับัดเสียงเดียวที่เสียงซอลต่ำ (ซ) และเสียงลาต่ำ (ล) ซึ่งในการสับัดแต่ละครั้งนี้ต้องสับัดให้ได้เสียงเดียวสามไม้ติด โดยใช้ไม้ดีดเข้า-ออก-เข้า

การสับัดสองเสียง (สับัดกล้ำเสียง)

ทำนองหลัก	- ล ช ม	ช ม ร ด	ดํ ดํ - ร	รํ รํ - มํ
ทางจะเข้	ช ล ช ม	ม ช ม ร ด	ช ล ทุ ด	ทุ ด ร ม

ห้องที่ 2 เป็นการสับัดสองเสียงในพยางค์ที่ 1 และ 2 ควบกันไป โดยการสับัดนั้นจะต้องสับัดให้ได้ 3 พยางค์เสียง (เข้า-ออก-เข้า) โดยเสียงแรกในพยางค์ที่ 1 ใช้นัวนาง พยางค์ที่ 2 ใช้นัวซี้ และพยางค์ที่ 3 ใช้นัวนาง การติดสับัดสองเสียงในวรรคนี้ ผู้บรรเลงสับัดให้หมดจังหวะที่พยางค์ที่ 2 คือ จังหวะยก

3. สังคีตลักษณะวิเคราะห์เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

1. สังคีตลักษณะ (Form)

1.1 แบบแผนท่วงทำนอง (Form of Melody) เป็นไปตามเนื้อหาสาระของท่วงทำนองในเพลงนั้นๆ เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น แบ่งออกเป็น 3 ท่อน เขียนสัญลักษณ์แทนได้ดังนี้

ก/ ข/ ค/

(อักษร ก แทนทำนองท่อน 1, อักษร ข แทนทำนองท่อน 2, อักษร ค แทนทำนองท่อน 3)

2. การกลับต้นของทำนองเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น

ลักษณะพิเศษในการกลับต้นเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ในท่อนที่ 1 และ 2 เป็นการกลับต้นด้วยทำนองเท่าในเสียงเดียวกันกับเสียงสุดท้ายของทำนองท้ายท่อนเพลง

การบรรเลงกลับต้นท่อน 1

ท่อน 1 (จังหวะที่ 2 ครั้งจังหวะหลัง)

ทำนองหลัก	- ล ช ม	ช ม ร ด	ดํ ดํ - ร	รํ รํ - มํ	- ชํ - ลํ	- ชํ - ม	มํ มํ - ร	รํ รํ - (ดํ)
ทางจะเข้	ช ล ช ม	ช ม ร ด	ช ล ทุ ด	ทุ ด ร ม	ร ม ช ล	ดํ ล ช ม	ช ล ช ม	ช ม ร (ด)

กลับต้น (ท่อน 1)

ทำนองหลัก	--- ล	- ด (ดํ)	--- ร	- ด (ดํ)	-- พชล	- ดํ - รํ	- ดํ - ร	รํ รํ - (ดํ)
ทางจะเข้	ช ล ท (ด)	ท ล ท (ด)	ท ล ร (ด)	ท ล ท (ด)	ด ม ช ล	ช ล ดํ รํ	มํ รํ ดํ ล	ดํ มํ ร (ด)

การบรรเลงท่อน 1 ออกท่อน 2

ท่อน 1 (จังหวะที่ 2 ครั้งจังหวะหลัง)

ทำนองหลัก	- ล ช ม	ช ม ร ด	ดํ ดํ - ร	รํ รํ - มํ	- ชํ - ลํ	- ชํ - ม	มํ มํ - ร	รํ รํ - (ดํ)
ทางจะเข้	ช ล ช ม	ช ม ร ด	ช ล ทุ ด	ทุ ด ร ม	ร ม ช ล	ดํ ล ช ม	ช ล ช ม	ช ม ร (ด)

ท่อน 2 (จังหวะที่ 1 ครั้งจังหวะแรก)

ทำนองหลัก	- - - ล	- ด ดั	- - - ร	- ด ดั	- - ฟชล	- ดั - ร	- ดั - ร	ร ร - ดั
ทางจะเข้	ซ ล ท	ท ล ท	ท ล ร	ท ล ท	ด ม ซ ล	ซ ล ดั ร	ม ร ดั ล	ด ม ร

ท่อน 2 (จังหวะที่ 2 ครั้งจังหวะหลัง)

ทำนองหลัก	- ร - ด	ด ด - ฟ	ฟ ฟ - ซ	ซ ซ - ล	- ฟ - -	ฟชล - ดั	- ร - ดั	- ล - ซ
ทางจะเข้	ซ ด ร ม	ฟ ร ม ฟ	ซ ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ด ฟ ซ ล	ซ ล ท ดั	ท ร ดั ท	ด ท ล

การบรรเลงกลับต้นท่อน 2

ทำนองหลัก	- ด - ม	ร ด - ซ	- ด ร ม	ร ม ฟ	- ฟ ซ ล	ซ ล ท ดั	ท ร ดั ท	ด ท ล
ทางจะเข้	ฟฟ - ซ ฟ	ม ร ด	ด ด ซ ด	ร ม ฟ	ด ฟ ซ ล	ซ ล ท ดั	ท ร ดั ท	ด ท ล

การบรรเลงกลับต้นท่อน 1 และการบรรเลงท่อน 1 ออกท่อน 2 พบว่า เมื่อทำนองเสียงใดเสียงหนึ่งซึ่งเป็นเสียงสุดท้ายในพยางค์ที่ 4 ของห้องที่ 8 (จังหวะที่ 2 ครั้งจังหวะหลัง) ตกเสียงใด เมื่อบรรเลงกลับต้นจะต้องยกทำนองเท่าเสียงนั้นในจังหวะถัดไป

3. จังหวะ (Rhythm)

3.1 จังหวะฉิ่ง ฉิ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มี 2 เสียง คือ เสียงตีเปิดกับเสียงตีปิด คีตกวีสามารถเลือกใช้ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 เสียงนี้ได้อย่างกว้างขวาง แต่โดยลักษณะทั่วไปก็อาจสรุปได้เป็น 3 นัย คือ สามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว

เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ใช้อัตราจังหวะฉิ่ง สามชั้น ประกอบจังหวะ

จังหวะฉิ่ง	----	--- ฉิ่ง	----	--- ฉับ	----	--- ฉิ่ง	----	--- ฉับ
ทำนองหลัก	- - - ล	- ด ดั	- - - ร	- ด ดั	- - ฟชล	- ดั - ร	- ดั - ร	ร ร - ดั

3.2 จังหวะหน้าทับ เป็นลักษณะการบรรเลงของเครื่องหนัง เช่น ตะโพน กลองแขก โทนรำมะนา เป็นต้น ด้วยการร้อยกรองประสิทธิภาพของเสียง (sound effect) ต่าง ๆ เข้าเป็นกระบวน แต่ละกระบวนเรียกว่าหน้าทับ คีตกวีสามารถเลือกใช้กระบวนเหล่านี้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

เพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ใช้อัตราจังหวะหน้าทับปรบไก่ สามชั้น ประกอบจังหวะ
หน้าทับปรบไก่ อัตราจังหวะ สามชั้น

ครึ่งหน้าทับแรก

หน้าทับ	- ทัง - ดิง	- โจ๊ะ - จ๊ะ	- โจ๊ะ - จ๊ะ	- โจ๊ะ - จ๊ะ	----	- โจ๊ะ - จ๊ะ	- โจ๊ะ - จ๊ะ	- โจ๊ะ - จ๊ะ
ทำนองหลัก	- - - ล	- ด ดั	- - - ร	- ด ดั	- - ฟชล	- ดั - ร	- ดั - ร	ร ร - ดั

ครึ่งหน้าทับหลัง

หน้าทับ	- ดิง - ดิง	- ทัง ดิง ทัง	ดิง ทัง - ดิง	- โจ๊ะ - จ๊ะ	- ดิง - ทัง	- ดิง - ดิง	- ทัง - ดิง	- ดิง - ทัง
ทำนองหลัก	- มุ - ซุ	- มุ - ร	ร ร - ด	ด ดั - ล	- ล - ร	ซ ซ - ม	ล ล - ด	ด ดั - ร

4. ทางเสียง

การวิเคราะห์เพื่อหาทางเสียงในเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น จำเพาะแต่ทำนองหลักเท่านั้น หาได้ครอบคลุมไปถึงการแปรผันจากทำนองหลักเป็นทางเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ และสรุปทางเสียงได้ดังนี้

ท่อน	ทางเสียง	กลุ่มเสียงปัญญามูล	หลุมเสียงที่หลักเสียง
ท่อน 1	ทางเพียงออบน	ด ร ม x ซ ล x	ไม่ปรากฏ
ท่อน 2	ทางขวา	ฟ ซ ล x ด ร x	เสียงที่ (ท)
ท่อน 3	ทางขวา	ฟ ซ ล x ด ร x	ไม่ปรากฏ

ผลการวิเคราะห์ทางเสียงในแต่ละท่อนของเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น พบว่า เป็นเพลงที่ปรากฏทางเสียง 2 ทางเสียง คือ ทางเพียงออบน และขวา โดยมีการเปลี่ยนทางเสียงระหว่างท่อน กล่าวคือ ท่อน 1 อยู่ในทางเสียงเพียงออบน และเมื่อเข้าสู่ท่อน 2 มีการเปลี่ยนทางเสียงเป็นทางขวา ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนทางเสียงในเพลงนี้ตรงตามทฤษฎีของศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้กล่าวในหนังสือประพันธ์เพลงไทย ไว้ดังนี้ “ในดนตรีไทยนั้นท่านมักเปลี่ยนบันไดเสียงขึ้นไปคู่สื่จากบันไดเดิม”¹¹

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เรื่องการผูกสำนวนกลอนจะเข้าในแบบฝึก เป็นการผูกสำนวนกลอนทางจะเข้าที่มีความสัมพันธ์ในเรื่องของการเคลื่อนที่ของเสียงไปในทิศทางเดียวกัน การใช้สายเอก สายทุ้ม และสายลวดในการบรรเลงที่ปรากฏในสำนวนกลอนของแต่ละท่อน พบเพียงการใช้เฉพาะสายเอก และสายทุ้มเท่านั้น นอกจากนี้การผูกสำนวนกลอนทั้งบทเพลงมีการใช้สำนวนกลอนสัมผัสภายในวรรค และระหว่างวรรค ซึ่งมีลักษณะเหมือนการประพันธ์บทร้อยกรองในทางวรรณคดี ฯลฯ ในเรื่องของสำนวนกลอนฟาด ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่เพียงมีกับสำนวนกลอนไม่ว่าจะเป็นทางของเครื่องดนตรีใด ๆ ก็ตาม ซึ่งไม่ปรากฏในทางเพลงของครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ส่วนเรื่องของการเดินนิ้วในสำนวนกลอนทั้งหมด ถือเป็นไปตามหลักการบรรเลงจะเข้าขึ้นฟังปฏิบัติและสำนวนกลอนที่ปรากฏในบางประโยค มีบางกระสวนทำนองที่ครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ผูกทำนองขึ้นโดยเสียงทำนองหลัก เนื่องจากต้องการให้เห็นถึงความหลากหลายของการผูกสำนวนกลอนที่นักดนตรีในกลุ่มเครื่องสายนิยมใช้บรรเลงกัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เมื่อดูพยางค์ที่ปรากฏในแบบฝึก จะเห็นว่าเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น นั้นจัดอยู่ในเพลงตับ และนิยมบรรเลงในวงมโหรี ด้วยปรัชญาของวงมโหรีแล้วรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี กล่าวว่า “มโหรีต้องกล่อมให้หลับ” ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เมื่อดูพยางค์ที่ปรากฏในทางเพลงของครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล จึงมีปรากฏเพียง การรว การสะบัดเสียงเดียว และการสะบัดสองเสียง (การสะบัดกล้ำเสียง) เท่านั้น จึงทำให้บทเพลงนี้เหมาะสมแก่การใช้เป็นเพลงพื้นฐานสำหรับการพัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้าได้เป็นอย่างดี

ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เรื่องสังคีตลักษณะแบบฝึกเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น เพลงนี้เป็นเพลงที่ปรากฏทางเสียงอยู่ 2 ทางเสียง คือ ทางเพียงออบน และทางขวา เนื่องด้วยเพลงในกลุ่มมโหรี และเครื่องสายนั้น โดยมากนิยมใช้เพียง 3 ทางเสียง คือ ทางเพียงออบน ทางเพียงออล่าง และทางขวา ซึ่งทางเสียงที่ปรากฏในบทเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ถือเป็นทางเสียงที่สำคัญที่กลุ่มผู้บรรเลงมโหรี และเครื่องสายนิยมใช้บรรเลงกันมาก

การเปลี่ยนทางเสียงระหว่างท่อน ไม่มีความไม่ซับซ้อนอย่างเพลงชั้นสูงทั่ว ๆ ไป เช่น เพลงพญาโศก สามชั้น ในการเปลี่ยนทางเสียงเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น เป็นการเปลี่ยนทางเสียงแบบสัมพันธ์กันเป็นคู่ 4 ซึ่งเหมาะแก่การใช้เป็นแบบฝึกสำหรับผู้ฝึกเรียนในขั้นต้น อีกทั้งยังทำให้ผู้บรรเลงสร้างความเข้าใจในเรื่องของทางเสียงได้ง่ายยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า คุณค่าที่สอดแทรกอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของท่อนในบทเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น หากผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง โดยขาดครูผู้เชี่ยวชาญในการสอนโดยละเอียดแล้ว อาจทำให้ผู้เรียนยากที่จะเข้าถึงคุณค่าโดยแท้ของบทเพลงได้ อีกทั้งหากฝึกฝนผิดทางเสียแล้วก็ยากที่จะแก้ไข สิ่งเดียวที่ผู้วิจัยพบบ่อยครั้ง คือ ผู้ที่ติดจะเข้าใจยกมาแล้วนั้น หากจะแก้ไขจึงถือเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร แต่ถ้าหากฝึกอย่างเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ขั้นต้น จนถึงบทเพลงต่าง ๆ ที่ใช้พัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้า โดยเฉพาะเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ซึ่งผู้บรรเลงต้องผ่านการฝึกการสร้างคุณภาพเสียงให้มีความหนักในการดีดไม่ออกไม่เข้า ดีดรวให้เสียงดังเสมอกัน การสะบัดต้องมีความชัดเจนและน้ำหนักเท่ากันทุกเสียง

11. พิชิต ชัยเสรี, *ประพันธ์เพลงไทย* (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟ พรินท์ จำกัด, 2557), 42.

รวมถึงการบรรเลงอย่างมีจังหวะที่ถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนี้ผู้บรรเลงต้องฝึกการเดินนิ้วจากสำนวนกลอนในบทเพลงอย่างถูกต้องจนเกิดความชำนาญ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการสืบทอดทักษะการบรรเลงจะเข้ กรณีศึกษาครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ทำให้ผู้วิจัยได้แตกสาระความรู้ในหลายประเด็นเพื่อเขียนเป็นบทความในเรื่องต่าง ๆ นอกจากการเขียนบทความเรื่อง การพัฒนาทักษะการบรรเลงจะเข้ กรณีศึกษาเพลงจระเข้หางยาว สามชั้น ทางครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ผู้วิจัยยังพบว่า ครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล เป็นผู้ที่มีความสามารถบรรเลงจิมสายได้อย่างเป็นเลิศ อีกทั้งได้รับการสืบทอดตั้งแต่เพลงพื้นฐาน จนถึงเพลงเดี่ยวขั้นสูง ในสายสำนักของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์

ด้วยคุณค่าแห่งดุริยางคศาสตร์ไทยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรบันทึกวิจัยได้ศึกษาความเป็นเลิศด้านจิมสายของครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ที่ได้รับการสืบทอดในสายสำนักของศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ต่อไป เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์อย่างกระบวนกรวิจัยสำหรับใช้ศึกษา และผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อนักการศึกษาในวิชาชีพดนตรีไทยและผู้ที่สนใจ

บรรณานุกรม

- จำคม พรประสิทธิ์. *การดีดจะเข้ขั้นพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.
- _____. *การดีดจะเข้เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, “เพลงแรกที่ใช้ฝึกทักษะการบรรเลงจะเข้.” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร. 10 สิงหาคม 2559.
- บุญธรรม ตราโมท. *คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2545.
- ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน. “การดีดสายเปล่า.” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร. 12 มีนาคม 2559.
- ประชากร ศรีสาคร. “การสืบทอดทักษะการบรรเลงจะเข้ กรณีศึกษาครูชิดพงษ์ ส่งเสริมวรกุล.” รายงานวิจัยทุนอุดหนุนจากคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ปังบประมาณ 2559, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2559.
- พิชิต ชัยเสรี. “การเรียกเสียงปลั่งจำเพาะ.” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร. 1 กรกฎาคม 2559.
- _____. *ประพันธ์เพลงไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัทแอดทีฟ พริ้นท์ จำกัด, 2557.
- _____. *สังคีตลักษณ์วิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.
- _____. “เสียงปลั่งจำเพาะ.” สัมภาษณ์โดย ประชากร ศรีสาคร. 9 มกราคม 2562.
- ศักรินทร์ สุนทร. *บูชาครูผู้เป็นที่รักและยินดี “90 ปี ครูระดี วิเศษสุรการ”*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พีเพรส, 2557.
- สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. *เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยและเกณฑ์การประเมิน*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์, 2544.
- สุรางค์ จันทวานิช. *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- เหมราช เหมหงษา. “วิวัฒนาการการถ่ายทอดการบรรเลงจะเข้: การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์.” วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.